Conclusies en adviezen Paritaire Commissie Aanpak problematiek Chroom 6

In 2014 was er sprake van een toenemend aantal meldingen van gezondheidsklachten bij werknemers en (ex-) werknemers van het ministerie van Defensie die op de zogenaamde POMS (Prepositioned Organisational Materiel Storages) locaties gewerkt hadden met chroom-6 bevattende verf.

De signalen vanuit (ex-) werknemers waren verontrustend. Velen meldden ernstige gezondheidsproblemen te hebben of hadden angst deze in de toekomst te krijgen. (Ex-) medewerkers die op de POMS-locaties hadden gewerkt maakten melding dat opvallend veel collega's op relatief jonge leeftijd waren overleden.

De voormalige minister van Defensie Hennis heeft daarom in maart 2015 besloten een nader onderzoek te laten uitvoeren door het Rijks Instituut voor Volksgezondheid en Milieu (RIVM) naar de mogelijke schadelijke gevolgen voor de gezondheid van chroom-6 verf. Ook werd er een informatiepunt ingericht bij het Centrum Arbeidsverhoudingen Overheidspersoneel (CAOP) waar betrokkenen zich konden laten registreren. Het ministerie van Defensie heeft 12 voorlichtingsbijeenkomsten gehouden in het land.

Tevens heeft Defensie, in nauw overleg met de bonden, een coulanceregeling ingesteld, mede in de verwachting dat het onderzoek veel tijd in beslag zou nemen. De (ex-) werknemers konden gebruik maken van een financiële tegemoetkoming die via het ABP werd uitbetaald.

Het onderzoek is breed opgezet met alle betrokkenen, zoals medewerkers en (ex-)medewerkers van Defensie, vakbonden, letselschade-experts, de Onderzoeksraad voor de Veiligheid, het Nederlandse centrum voor beroepsziekten, diverse universiteiten, TNO en relevante expert- en klankbordgroepen.

Hierdoor kan het onderzoek rekenen op een breed draagvlak binnen de wetenschappelijke- en maatschappelijke omgeving.

Het RIVM is verantwoordelijk voor het wetenschappelijke eindresultaat. Het ging om een historisch feitenonderzoek over het gebruik van chroom-6 op de POMS-locaties in de periode 1984 – 2006. Dat was de periode waarin de vijf POMS-locaties in Nederland in gebruik waren, de laatste POMS-locatie werd in 2006 gesloten. Het onderzoek werd begeleid door een Paritaire Commissie die voormalig minister Hennis had ingesteld.

De Paritaire Commissie bestond uit vertegenwoordigers van zowel werkgever (het ministerie van Defensie) als werknemers (bonden) met toevoeging van een aantal experts en onder leiding van een onafhankelijk voorzitter. De Paritaire Commissie heeft het RIVM onderzoek inhoudelijk aangestuurd, begeleid en gemonitord. Ook heeft de commissie vastgesteld welke onderzoeksvragen onderzocht en behandeld moesten worden. Ten slotte, en dat punt hebben we nu bereikt, moet de commissie op basis van het RIVM-onderzoek een advies uitbrengen over hoe het ministerie nu verder moet omgaan met de klachten van betrokken werknemers en (ex-)werknemers.

Het onderzoek ging, als we alles terugbrengen tot de kern van de zaak, om de volgende vragen:

- Kan blootstelling aan chroom-6 in het lichaam worden aangetoond en worden gemeten, wat zijn de schadelijke effecten van chroom-6 en welke ziektes kunnen hierdoor worden veroorzaakt?

- Op welke manier en in welke mate zijn (ex-) defensie-medewerkers op de voormalige POMS-locaties blootgesteld aan chroom-6 en wat zijn de mogelijke gezondheidsklachten als gevolg daarvan?

- Wat mag over de schadelijke werking van chroom-6 gedurende de onderzoeksperiode (1984 – 2006) als bekend worden verondersteld bij Defensie?

- Heeft het ministerie van Defensie zich voldoende ingespannen om zijn werknemers adequaat te beschermen tegen mogelijke schadelijke blootstelling aan chroom-6?

- In hoeverre kan Defensie verantwoordelijk worden gesteld voor opgetreden gezondheidsschade als gevolg van blootstelling aan chroom-6?

De Paritaire Commissie moet op basis van de wetenschappelijke feitenrapportage, de aandachtspunten en conclusies van het RIVM-onderzoek een advies geven aan Defensie. Daarnaast heeft de Paritaire Commissie de mogelijkheid om aanvullende aanbevelingen te doen, die voortvloeien uit de bevindingen gedurende het verloop van het onderzoek.

Het onderzoek heeft veel tijd in beslag genomen. Dat heeft meerdere oorzaken.

In de eerste plaats is er aan het begin van het proces besloten om alle betrokkenen gedurende iedere stap mee te nemen en adequaat te informeren. De betrokkenen, de werknemers en (ex-) werknemers, stonden centraal. Het opsporen en registreren van alle (ex-) werknemers bleek een zeer tijdrovende klus, het ging immers om grote aantallen, gedurende een lange periode en decennia terug. Bovendien waren niet alle betrokkenen direct in dienst bij het Ministerie van Defensie. Desalniettemin is zoveel mogelijk geprobeerd om alle betrokkenen stap voor stap te betrekken bij het onderzoek en regelmatig te informeren over de voortgang van het onderzoek.

In de tweede plaats moet er bij dit soort onderzoeken een juiste balans worden gevonden tussen snelheid en zorgvuldigheid. Vanaf het begin heeft de minister van Defensie gesteld dat transparantie en zorgvuldigheid de hoogste prioriteit hadden bij het uitvoeren van het onderzoek. Van verschillende kanten, ook van de kant van de Tweede Kamer, is aangedrongen op snelheid. Begrijpelijk want voor (ex-) werknemers is er sprake van een zeer onzekere periode en voor hen is duidelijkheid over het verband tussen blootstelling en mogelijke ziektes van groot belang. Maar de noodzakelijke snelheid, en dat is steeds de leidraad geweest, mocht niet ten koste gaan van wetenschappelijke nauwkeurigheid en zorgvuldigheid. Iedere twijfel hierover zou het resultaat van het onderzoek ernstig kunnen schaden. Het gaat hier ook om belangrijke resultaten die doorwerking kunnen hebben op andere sectoren binnen het Nederlandse bedrijfsleven.

De chroom-6 problematiek is een breder maatschappelijk probleem. Chroom-6 wordt ook gebruikt bij andere bedrijven en op andere locaties.

De Paritaire Commissie wil haar grote waardering uitspreken voor het werk dat het RIVM en alle aan het project verbonden onderzoeksinstellingen en wetenschappers hebben verricht. Het is een moeilijk project geweest, wetenschappelijk maar ook maatschappelijk. Het onderwerp chroom-6 stond en staat in het middelpunt van de belangstelling vanuit de media en de politiek. Dat maakte de taak van het RIVM er niet eenvoudiger op maar het instituut heeft hier degelijkheid, doorzettingsvermogen en élan laten zien.

Wat zijn onze conclusies op basis van de wetenschappelijke rapportages van het RIVM?

Allereerst de blootstelling aan chroom-6 op de POMS-locaties en de gezondheidseffecten hiervan. De mate waarin medewerkers op de vijf POMS-locaties in contact kwamen met chroom-6 verschilde per functie.

Medewerkers in de technische onderhoudsfuncties werden het meest blootgesteld. Dit gebeurde vooral bij bewerkingen aan materieel dat met chroom-6 houdende verf was behandeld, zoals bij het schuren.

De effecten die deze blootstelling kan hebben op de gezondheid zijn divers. Voor meerdere technische onderhoudsfuncties was er sprake van blootstelling aan chroom-6 hetgeen verschillende soorten ziekten kan hebben veroorzaakt: longkanker, neus- en neusbijholtekanker, maagkanker, allergisch contacteczeem, allergische astma en allergische rhinitis, sommige chronische longziekten en perforatie van het neustussenschot door chroomzweren.

De meeste van deze aandoeningen kunnen meerdere oorzaken hebben, waardoor niet met wetenschappelijke zekerheid kan worden vastgesteld in hoeverre aandoeningen zijn veroorzaakt door blootstelling aan chroom-6 op de POMS-locaties.

Wanneer iemand ziek is en blootgesteld is geweest aan chroom-6 op de POMS-locaties hoeft dat niet te betekenen dat de ziekte ook daadwerkelijk is veroorzaakt door deze blootstelling aan chroom-6 op de POMS-locaties.

Voor een aantal van de door (ex-) medewerkers gemelde ziektes geldt dat er voldoende wetenschappelijk bewijs is dat deze door chroom-6 veroorzaakt kan zijn. De kans op het optreden van een ziekte neemt in de regel toe als de blootstelling aan chroom-6 hoger was en/of langer heeft geduurd.

De tweede en derde conclusies van de Paritaire Commissie hebben betrekking op de zorgplicht van Defensie en de arbeidsomstandigheden.

Het preventie- en zorgbeleid van Defensie voldeed niet aan de daarvoor geldende regels, zeker niet in de eerste jaren van de POMS-sites.

Er was onvoldoende aandacht voor bescherming terwijl vanaf 1985, toen de POMS locaties werden geopend, bekend was dat chroom-6 blootstelling risico's met zich meebracht. In zijn zorgplicht is het ministerie van Defensie tekort geschoten, waardoor het risico dat (ex-)medewerkers ziek zijn geworden als gevolg van het werken met chroom-6 is toegenomen.

Wat zijn de adviezen van de Paritaire Commissie?

Op basis van de door het RIVM gerapporteerde onderzoeksbevindingen en conclusies en haar eigen bevindingen gedurende het onderzoek komt de Paritaire Commissie tot de volgende adviezen aan Defensie:

1. Het belangrijkste is dat er een collectieve uitkeringsregeling komt voor de (ex-)medewerkers. Het gaat hierbij dan om een regeling voor (ex-) medewerkers die een ziekte of aandoening hebben of krijgen waarvan het wetenschappelijk onderzoek van het RIVM heeft aangetoond dat deze door werkzaamheden voor Defensie op de POMS locaties kunnen zijn veroorzaakt. Het is immers van groot belang dat de betrokkenen nu zekerheid hebben wat ze van Defensie kunnen verwachten. Een dergelijke regeling moet recht doen aan het leed dat mensen door hun gezondheidsproblemen hebben moeten ondergaan. Hierbij is ook nadrukkelijk gekeken naar de belangen van de nabestaanden.

   De Paritaire Commissie is ingenomen met het feit dat de bonden en Defensie in korte tijd na het beschikbaar komen van de onderzoeksgegevens een dergelijke regeling hebben gemaakt. Dit was geen eenvoudige opgave.

In de eerste plaats omdat betrokkenen veel leed en emoties ondervinden, hetgeen in de regeling tot uitdrukking moet komen. Ten tweede betreft het een ingewikkelde materie waarbij niet alle wetenschappelijke onderbouwingen en definities zich lenen voor een heldere, begrijpelijke uitleg in de richting van betrokkenen. Tot slot is er noch in Nederland, noch in het buitenland, een volledig vergelijkbare collectieve regeling te vinden.

Om zoveel mogelijk recht te doen aan het leed dat ziek geworden medewerkers (hebben) ondergaan, hebben Defensie en de centrales uitgesproken te willen komen tot een collectieve rechtspositionele regeling voor smartengeld (immateriële uitkering). Met deze regeling is beoogd een uitkering te verstrekken aan diegenen bij wie op grond van het RIVM-onderzoek is vastgesteld dat er een relatie is tussen een aandoening en blootstelling aan chroom-6 bij de functionele werkzaamheden, of aan hun nabestaanden.

2. Ons tweede advies is nauw verbonden met het eerste advies en heeft betrekking op de periode hierna, op de nazorg. Er is veel leed, onzekerheid en verdriet bij betrokkenen, familieleden en nabestaanden. Deze emoties kunnen niet worden weggenomen, door welke regeling dan ook. Maar er kan nog wel een extra stap worden gezet, een stap van nazorg en betrokkenheid.

   Een punt van aandacht is de uitvoering van de collectieve regeling. De paritaire commissie is van mening dat de nazorg voor al het voormalige personeel (zowel militair- als burgerpersoneel) afdoende gegarandeerd moet worden. Desnoods zal hier een aparte voorziening voor moeten worden getroffen. Ons advies is dan ook om het hele terrein van nazorg goed in te vullen en te organiseren. Te denken valt dan ook aan praktische hulp bij allerlei zaken, uiteenlopend van hulp bij het invullen van aanvraag formulieren voor de collectieve regeling tot en met financiële adviezen na uitbetaling van de collectieve regeling.

   Ook moet er een mogelijkheid worden geschapen dat betrokkenen of nabestaanden een persoonlijk gesprek kunnen hebben met een vertegenwoordiger van Defensie.

3. Het derde advies gaat over de arbeidsomstandigheden en het Arbo-zorgsysteem bij Defensie.

   Bij ons eerste advies keken we naar het verleden. Het tweede advies ging over de noodzakelijk te geven zorg. Ons derde advies gaat over de toekomst, over preventie. De situatie waarbij werknemers worden blootgesteld aan ontoelaatbare concentraties gevaarlijke stoffen zoals chroom-6 mag zich in de toekomst niet opnieuw voordoen.

   De manier waarop Defensie met het gebruik van gevaarlijke stoffen omgaat moet worden verbeterd. Er zijn diverse maatregelen getroffen en stappen gezet, maar werken bij Defensie moet en kan veiliger.

   Op alle niveaus moet iedereen bij Defensie optimale aandacht hebben voor veiligheid op de werkplek. Daarom moet er geïnvesteerd worden in een organisatiestructuur, maar ook in cultuur en gedrag. Leidinggevenden moeten niet alleen ontvankelijk zijn voor signalen van werknemers maar moeten zelf een proactieve houding ontwikkelen ten aanzien van alle aspecten van veiligheid op de werkplek. Werknemers moeten zich op geen enkele wijze beknot voelen bij het naar voren brengen van hun zorgen. Het is van groot belang dat bij alle aspecten de medezeggenschap wordt betrokken.

   De aandacht voor veiligheidsrisico’s moet verbeteren en het veiligheidsbewustzijn rond het werken met gevaarlijke stoffen moet worden gestimuleerd.

   De aanbevelingen die de Paritaire Commissie kan doen op basis van het historisch wetenschappelijk feitenonderzoek sluiten aan bij het plan van aanpak ‘Een veilige defensieorganisatie’. Dit plan van aanpak beschrijft de maatregelen om het werken bij Defensie veiliger te maken. De ambitie is het aantal incidenten zo veel mogelijk te reduceren en veiligheid een integraal deel te laten uitmaken van de aansturing, bedrijfsvoering en het dagelijks werk bij Defensie.

Het plan bevat zowel maatregelen die snel tot verbeteringen moeten leiden als maatregelen waarvan het effect langere tijd zal vergen. Alle maatregelen zijn gericht op een structurele en blijvende verbetering van de veiligheid.

4. Ons vierde en laatste advies heeft betrekking op de follow-up van het huidige onderzoek. Dit onderzoek was gelimiteerd qua locatie en tijd in die zin dat onderzocht is wat de mogelijke schadelijke gevolgen waren voor de gezondheid van chroom-6 verf, maar alleen op de POMS locaties en alleen gedurende de periode 1984 tot en met 2006. Minister Hennis heeft op advies van de Paritaire Commissie al besloten om het onderzoek uit te breiden met twee aanvullende onderzoeken t.w. het gebruik van chroom-6 verf op andere defensie locaties én het gebruik van CARC op de POMS-locaties. CARC staat voor Chemical Agent Resistant Coating; de buitenste laag van de verf.

   Deze opdracht is reeds gegund aan het RIVM. De Paritaire Commissie adviseert om deze twee onderzoeken voortvarend aan te pakken.

   Deze onderzoeken worden op een zelfde wijze begeleid als het huidige onderzoek; met een Paritaire Commissie van werkgever en bonden, aangevuld met externe adviseurs en onder leiding van een onafhankelijke voorzitter.